

Лінгводидактичні стратегії формування мовної особистості учнів старших класів у позакласній роботі з української мови

Александрова Валентина Федорівна,
к. п. н., старший викладач кафедри
української мови Інституту філології
Київського університету ім. Бориса Грінченка

***Анотація.** У статті розглядаються лінгводидактичні стратегії формування мовної особистості учнів старших класів у позакласній роботі з української мови. Подаються методичні рекомендації щодо створення оптимальних умов для розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів із метою їх самореалізації у взаємодії із соціумом, підготовки комунікативно спроможного випусника школи, формування компетентнісно орієнтованої особистості.*

Позакласна робота з української мови набуває особливої актуальності на сучасному етапі модернізації системи української освіти, є складником навчально-виховного процесу, однією із форм дозвілля учнів, оптимальна організація якого уможливорює зміцнення знань із предмета, готує їх до самостійної науково-дослідної роботи, стимулює розвиток творчих здібностей учнів, пізнавального інтересу. Педагогами і психологами (А. Алексюк, Л. Виготський, В. Кобаль, М. Марусинець, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Г. Щукіна та ін.) доведено, що пізнавальний інтерес є основним внутрішнім мотивом навчання, тому розвиток пізнавального інтересу до української мови як на уроках, так і в процесі позакласної роботи надає вчителю значні можливості для того, щоб зацікавити учнів предметом, зробити його улюбленим.

Методично правильне проведення позакласної роботи з рідної мови забезпечує успішність і комфортність навчання в цілому, розвиток задатків і здібностей школяра, продуктивність навчально-виховного процесу, творчу діяльність учня. Пізнання мови і формування мовної особистості – це процеси, які тісно пов'язані між собою.

Сьогодні у лінгводидактиці на перший план виступає не формування мовної структури, а становлення людини як компетентного комуніканта.

У зв'язку з цим значущим є введення в науковий обіг поняття мовної особистості, тобто творця, носія, користувача мови, з її історико-, етно-, соціо- і психолінгвістичними особливостями.

Проблема формування і розвитку мовної особистості хвилює лінгвістів, психологів, методистів, вивчаються різні шляхи її вирішення. Поняття мовної особистості стає базовим не тільки для методики викладання української мови на уроках, а й у позакласній роботі. Проведення вчителями-словесниками змістовної і систематичної позакласної роботи з української

мови дозволяє осмислити закономірності розвитку творчих здібностей учнів, готових до діалогу, обміну думками, спілкування як багатопланового процесу розвитку контактів між людьми, породжуваних потребами спільної діяльності і об'єднання людей.

Принципові зміни як організаційного, так і змістовного характеру в цілому відчуває вся система шкільної філологічної освіти і позакласної роботи.

Це пов'язано з переорієнтацією на культурологічну та соціокультурну систему викладання, тобто на посилення розвиваючої та виховної функцій, на залучення учнів в процесі навчання до цінностей національної та світової культури.

У методиці проведення позакласної роботи з української мови пріоритетним стає компетентнісно-орієнтований підхід до навчання, а центральними поняттями – закономірності засвоєння мови, мовлення і розвивальний потенціал мовного середовища.

Таким чином, мовна освіта школяра сьогодні спрямовна на оволодіння мовою, саморозвиток і становлення учня як особистості. Таке розуміння мовної освіти (в єдності мовного, мовленнєвого та особистісно-розвивального аспектів) дозволяє говорити про тісний взаємозв'язок мовної освіти старшокласника і процесу розвитку його як мовної особистості.

Завдання вчителя-словесника в цьому аспекті – виробляти в учнів уміння й навички комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях, розвивати всі види мовленнєвої діяльності.

Ураховуючи вимоги сучасної лінгводидактики, дослідники проблеми виділяють такі принципи позакласної роботи з української мови: індивідуалізації навчання, науковості, наочності, активності і свідомості, систематичності й послідовності, доступності, міцності, зв'язку теорії з практикою, емоційності, креативності, вибіркової, зв'язку позакласної роботи з роботою в класі, практичної спрямованості, добровільності, реалізації міжпредметних зв'язків, комунікативної спрямованості.

У наш час значні позиції в освітньому процесі завойовує ідея урізноманітнення навчальних форм, яка вимагає від шкільного учителя творчого підходу до своєї праці, високої професійної майстерності під час підготовки і до уроку української мови, і до проведення заняття мовного гуртка. Вчителю-мовнику треба докладати неабияких зусиль, щоб учні отримали велемудрі, складні лінгвістичні знання у формі особливо дохідливих, привабливих, цікавих методичних модулів.

Поняття мовної особистості комплексне, воно охоплює цілу систему вмінь учнів (уміння сприймати, відтворювати і створювати усні, письмові монологічні й діалогічні висловлювання різних типів, стилів і жанрів мовлення), що слугуватимуть учням для спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Усі компетенції, на які орієнтується вивчення української мови, тісно взаємопов'язані: це власне мовні компетенції, мовленнєві компетенції, комунікативні компетенції та ін.

Отже, лінгводидактичні стратегії можуть бути виведені як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, на основі яких формуються комунікативні вміння й навички, що загалом породжують особистість, спроможну успішно діяти в суспільстві.

Сучасному вчителю, проводячи позакласну роботу з української мови зі старшокласниками, потрібно шукати оптимальних шляхів формування мовної особистості, спираючись на відповідні теоретичні, психолого-педагогічні засади, обираючи лінгвістичні наукові стратегії, що сприяли б ефективному навчанню грамотного українського мовлення старшокласників загальноосвітніх шкіл, які б у самотійне життя вступали мовленнєво підготовленими до розв'язання особистих і громадських проблем, дотримуючись мовленнєвого такту, толерантності, культури спілкування, ввічливості, інших якостей нової системи взаємних стосунків і успішної співпраці сучасної ділової людини.

Не тільки систематична робота на уроках, а й систематична позакласна діяльність з української мови, яка веде учнів від легкого до важчого, від простого до складнішого, може дати бажані результати.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти школи : – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/.
2. Кучерук О. Уміння – передусім. Компетентнісний підхід до формування національно-мовної особистості // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – № 10. – С. 18–24.
3. Леонова Н. С. Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентнісно орієнтованого навчання // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – № 1. – С. 2 – 7.
4. К.В. Матвійчук, К.І. Санталова//Таврійський вісник освіти.–2013.– №4.С.166-175.